

**לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
פרשת בהעלותך**

חידושי תורה ושאלות על **פרשת השבוע** ועניני דיומא מ - **א'** ועד **ת'** מהחומש מפרשים מדרשים וכד' התשובות מסודרות לפי סדר **א-ב**

בפרשת בהעלותך 136 פסוקים = **עניו, קול, ממון**
 (האיש משה ענו [עניו] מאד מפל האדם אשר על פני האדמה. (יב ג)
 כל המשמיע קולו בשעת תלמודו, מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח. (שו"ע יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ב)
 אם אין קמח, אין תורה (פרקי אבות ג יז)
 בפרשת בהעלותך 5 מצוות, מתוכן 3 מצוות עשה ו-2 מצוות לא תעשה (ספר החינוך)

רבי חיים איצקוביץ הידוע בשם רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל – נלב"ע ב"ד סיון התקפ"א

בספרו **"נפש החיים"** כתב הגר"ח סגולה נפלאה להינצל מכל צרה. : "ובאמת הוא עניין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו בו רושם כלל, כשהאדם מקבל בלבו לאמר : **הלא ה' הוא האלוקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדות הפשוט יתברך שמו, ומבטל בליבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא - כן יסיפק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.**

ויאמר ?-הנה אל משה אספה לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת פי הם זקני העם ונשקטיו ולקחת אתם אל אהל מועד ונהתיצבו שם עמך. (יא טז) כנגד שבועים נפש שירדו למצרים וכנגד ע' אומות וכנגד ע' שמות שיש להקב"ה וע' שמות של ישראל. (בעה"ט)
אלו הימים בשנה חייב אדם לאכול בשר : נ"ב שבתות, ז' ימי הפסח, עצרת, ראש השנה, ערב כיפור, ח' ימי סוכות, פורים.
 והוא רמוז בפסוק : **לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום. עד חדש ימים** (יא יט - כ)
 לא יום אחד תאכלון ולא יומים הרי ג', ולא חמשה הרי ח', ולא עשרה הרי י"ח, ולא עשרים הרי ל"ח, עד חדש הרי ס"ח, ואלו ימים האסורים במלאכה. והעמידו ע' זקנים כנגד ע' אמות שיתפלל כל אחד ואחד מהם איש ביומו לעמוד כנגד האומות. (רבי יהודה חסיד)

וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרהה מקשה הוא (ח ד) פרש"י - שהארהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר **וזה**. דברים שהתקשה בהם משה, ר"ת **"משה"** : מ'נורה, ש'קל (ו"י"א שירצים), ה'חודש = המולד.
 איתא בזוהר, שפניו של האדם דומים למנורה 6 קנים הם כנגד : 2 אוזניים, 2 עיניים, 2 נחירי האף, והפה הוא העיקר "פני המנורה", צריך לקדש את כל אלו, ואז יאיר בתורה בהצלחה גדולה, וזהו שכתוב **אל מול פני המנורה יאירו**.

אל מול פני המנורה יאירו שבועת הנרות. (ח ב) פרש"י אל מול נר האמצעי.
מול פני המנורה גימטריא נגד **נר אמצעי** = 523 (עם הכולל) (ברכת פרה)

בספר 'תולדות אפרים' איתא בשם האר"י הקדוש שהמנורה רומזת לתורה.
 איתא בגמרא - אמר רבי יצחק הרוצה שיחפים ידריים ושיעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום. (בב"ב כה :)
 היינו חכמה דכתיב **כי נר מצוה ותורה אור** (משלי ו כג)

וכן כתוב - **חד בשבא, ותרי, ותלתא** — [אחד יום ראשון בשבת, ושני ושלישי] — נקראים **בתר שבתא** [אחר השבת]. **ארבעה, וחמשה ומעלי שבתא** [רביעי וחמישי וערב שבת] נקראים **קמי שבתא** [לפני שבת]. (גיטין עז.)
 לכך נרותיה שבעה כז' ימות השבוע שכולם צריכים השפעת החכמה, והאמצעי כנגד השבת וכולם נוטים לאמצעי, כי ביום השבת יש ההשפעה לכל ימי השבוע. ג' הקנים מכל צד מרמזים על ימי השבוע, ג' ימים שקודם השבת וג' הימים שלאחר השבת.
 ואיתא בחז"ל שהתורה שלומדים בשבת אין בה שכחה, כיון שהשכחה באה לעולם בגלל חטא העגל וניטלו הכתרים מבניי, ואיתא מהאר"י הקד' דבש"ק מחזירים הכתרים לבניי א"כ חוזרת המדרגה שקודם חטא העגל ולכן אין בתורה זו שכחה.
 ואיתא בחז"ל שהאותיות של שבת לא פרוח בשבירת הלוחות (אמרי אמת) לכן כל קני המנורה מופנים לנר האמצעי המכוון על יום השבת ומרמז על התורה, לרמז שכל ימי השבוע צריכים את יום השבת כדי שזה יגרום שלא לשכוח את הלימוד של כל השבוע. (פרדס יוסף)

סגולה בפרשה - הקב"ה הראה לדוד המלך עליו השלום ברוח הקודש את מזמור "למנצח" כתוב באותיות של זהב, עשוי בצורת המנורה, וכן הראה גם למשה רבנו עליו השלום. דוד המלך ע"ה היה נושא את המזמור למנצח שהיה חקוק במגיניו כאשר היה יוצא למלחמה ובכך היה מנצח את אויביו (קונטרס מנורת זהב טהור). כתב המהרש"ל - כל הקורא את המזמור בכונה, וכל האומר אותו שבעה פעמים בדרך, ילך לשלום והצלחה.

חידה בפרשה – איך ייתכן שאדם עבר עבירה חמורה ומגיע לו עליה מיתה בידי אדם,

ואם יעבור שוב את אותה עבירה ייפטר מן העונש גם על העבירה הראשונה.

תשובה - ומזרעך לא תתן להעביר למלך (ח כא) פרש"י – עבודה זרה היא ששמה מולך וזו היא עבודתה שמוסר בנו לכומרים ועושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש. איתא בגמרא (סנהדרין סד : -) אמר רב אחא בריה דרבא העביר כל זרעו למולך פטור שנאמר 'מזרעך' ולא כל זרעך. נמצא שבפעם הראשונה התחייב ובפעם השניה פטור גם על הראשונה (כגון שיש לו 2 בנים)

שאלות

א. דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה ואירו שבעת הנרות. (ח ב) מה הטעם שלא הוזכר כאן אהל מועד , ובמקומות אחרים מוזכר שהמנורה נמצאת באהל מועד כמו שנאמר (שמות כז כא) באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת יערוך אתו אהרן ובניו וכן נאמר (ויקרא כד ג) מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערוך אתו אהרן.

א. והמן פורע גד הוא ועינו ענין הבללח. (יא ז) כמה זמן יכלו לאסוף את המן , לאחר מכן כתוב וילקטו אתו בפקר בפקר איש כפי אכלו וחס השמש ונמס. (שמות טז כא)

ב. והעבירו מער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו. (ז ז) מה הטעם שהלויים צריכים לגלח את כל שערות ראשם ואפילו הזקן והפאות . ג. בהעלתך את הנרות (ח ב) פרש"י – מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב. פירש ר"עב (תמיד פ"ג מ"ט) - לפי שהמנורה גבוהה שמונה עשר טפחים והיה צריך לעלות למקום גבוה כדי להיטיב את הנרות , שלוש מעלות - כנגד שלש העלאות שכתובות במנורה, בהעלתך את הנרות, והעלה את נרתיך, להעלת נר תמיד. איתא בגמרא (זבחים כד.) דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. כיצד עומד על דבר החוצץ .

ד. ת"ר: ויהי בנסע הארץ ויאמר משה - פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה. (שבת קטו :) מדוע בחרה התורה דווקא באותיות נגי"ן הפוכים כדי ליצור סימניות .

ד. איתא בחז"ל : אש - אהד מששים לגיהנם. שבת - אהד מששים לעולם הבא. שינה - אהד מששים למיתה. תלום - אהד מששים לגבוהא . מהו אחד מששים למן .

ה. היכן נקברו נדב ואביהוא . ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירא, פעם חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. (פסחים סו .) פסוק מפרשתנו ממנו לומדים שפסח דוחה את השבת.

ז. ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הפשית אשר לקח פי אשה כשית לקח. (יב א) מאחר ומשה רבנו פירש מאשתו מדוע לא גירשה. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. (ט ב) מדוע בפסוק זה נאמר ויעשו בלשון נסתר , ואילו בפסוק הבא נאמר פעמיים מעשו בלשון נוכח , בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים מעשו אתו במועדו ככל חקתיו וככל משפטיו מעשו אתו. (ט א)

ח. ארבעה כיתות של בני אדם אינם מקבלים פני שכינה אע"פ שיש בידם תורה ומעשים טובים , ר"ת חשמ"ל .

ט. ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נסעים אנתנו אל המקום אשר אמר י-הוה אתו אמן לכם (י ט) משמע שארץ ישראל ניתנה לנו במתנה , וכן בפסוק פי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לי-הנה (כה ב) , לעומת זאת במקומות אחרים משמע שהארץ הינה ירושה מאבותינו , כגון : באו ורשו את הארץ אשר נשבע י-הוה לאבותיכם (דברים א ה) וכן בפסוק ויבאו וירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם (דברים י יא). האם הארץ ניתנה לנו במתנה או בירושה .

י. אל נא תהי כמות אשר בצאתו מרמס אמו ויאכל חצי בשרו. (יב יב) איזה קשר משפחתי יש בין אלדד ומידד לבין משה רבינו, ומדוע נאמר חצי בשרו . כ. והניף אהרן את הלוגם תנופה לפני י-הוה מאת בני ישראל והיו לעבד את עבדת י-הוה (ח יא) כמה כהנים הניף אהרן ביום אחד , וכיצד .

ל. עד חדש ימים עד אשר יצא מאפקם והיה לכם לנרא (יא כ) בשליו היו טועמים כל מיני טעמים חוץ מאחד . מ. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא (ט ו) מי היו אותם אנשים טמאים, מדוע לא כתוב ויהיו שכן הפסוק מדבר בלשון רבים. דבר אל בני ישראל לאמר איש איש פי יהיה טמא לנפש (ט ו) מדוע נאמר בכפל לשון איש איש .

מ. וידבר י-הוה אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר. (ט א) פרש"י - פ'רשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר, למדת שאין סדר מקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזה? מפני שהוא גנותן של ישראל, שקל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא הקריבו אלא פסח זה בלבד. מה הטעם שלא עשו פסח בכל השנים שהיו במדבר מלבד בשנה השניה לצאתם ממצרים. אם היו חייבים מדוע לא עשו ואם היו פטורים מהי גנותם .

נ. ויאמר י-הוה אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתניצבו שם עמך. (יא טז) לשם מה צריך לאסוף שבעים זקנים חדשים הרי כבר נאמר לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם י-הוה אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אבותי ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים. (שמות ג טז)

ס. ויאמר י-הוה אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתניצבו שם עמך. (יא טז) מהיכן ידע משה לקחת איזה שבעים איש מזקני ישראל שהיו שוטרים במצרים בעבודת הפרך , הלא היו הרבה יותר משבעים שוטרים על בני"ח כתב רבינו בחיי בפסוק ותמשים עליו בני ישראל מארץ מצרים (שמות יג יח) . היו תחלה ישראל ה' פעמים ס' רבוא שהם שלש מאות רבוא.

ע. ומן חמשים שנה ישבו מצבא העבדה ולא יעבד עוד. ושרת את אחיו באהל מועד לשמר משמרת ועבדה לא יעבד (ח כה -כו) איזה עבודה יכול לעשות הלוי אחרי גיל חמישים שנה.

פ. משנה כל כתבי הקודש מצילין אותן בשבת מפני הדליקה, בין שקורין בהן כגון ספרי תורה ונביאים הנקראים בציבור , ובין שאין קורין בהן כספרי הכתובים. (שבת טז א) מהו השיעור המינימלי של אותיות שלמות או פרשה שאותה יש להציל בשבת, כגון ספר תורה שנמחק או בלה הנלמדת מפרשתנו.

צ. ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הפשית אשר לקח פי אשה כשית לקח. (יב א) מהו שמה של אשת משה , ומדוע נקראת כושית . ק. מסופר בגמרא (פסחים ג:) שפעם בא אל רבי יהודה בן בתירא גוי שהיה גר בניצבין וסיפר לו כי למרות שאסור לגוי לאכול מקרבן פסח , הוא עלה לירושלים כיהודי, ואכל מקרבן הפסח! רבי יהודה שאלו "וכי נתנו לך לאכול מהאליה שהיא החלק המשובח ביותר?"

ענה הגוי כי אמנם הפעם לא נתנו לו מהאליה, אך בפעם הבאה שיעלה לירושלים ידרוש לקבל חלק משובח זה. ואכן כשעלה לירושלים בשנה הבאה ביקש הגוי לקבל את האליה של הכבש, תמהו הכהנים בבית המקדש שהלא הלכה ידועה היא כי אין האליה נאכלת כלל! ביררו הכהנים ומצאו שהוא גוי וענשו אותו. שלחו לו 'שלום לך רבי יהודה בן בתירא! שאתה נמצא בניצבין ומצודתך פרוסה בירושלים'. מדוע ריב"ב עצמו לא עלה לירושלים ולבית המקדש והודיע להם ממעשיו של אותו גוי .

ר. לא יום אחד תאכלו ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום. עד חדש ימים עד אשר יצא מאפקם והיה לכם לנרא (יא יט-כ) לשם מה האריכות בפסוקים היה לו לומר עד חדש ימים וכו. ומדוע דווקא כתב יום יומיים חמשה עשרה עשרים וחודש .

ש. וכה מעשה להם לטהרם הנה עליהם מי חטאת והעבירו מער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו. (ז ח) כתוב במדרש בשני נשרפה הפרה ובשלישי היזה היזה ראשונה ובשביעי היזה עליהם היזה שניה וגילחם. טהרת הלויים החלה בג' ניסן, כיצד ניטהרו הלויים ביום הקמת המשכן .

ת. מה המרחק בין רקיע לרקיע , רמוז בפסוק : הגד י-הוה תקצר (יא כג)

ת. והמן פורע גד הוא ועינו ענין הבללח. (יא ז) כמה טעמים טעמו במן , והוא רמוז בפסוק ופריו מתוך לחפי. (שה"ש ב ג)

תשובות

- א. אורה אינו צריך – היה מקום לטעות שמפני שאין חלונות באהל מועד יצטרך לאור המנורה. אבל במקדש שהיו חלונות שקופים לא יצטרכו להדליק את המנורה קמ"ל שגם במקדש ידליקו את המנורה. (רמב"ן) ובבית המקדש היו החלונות צרים מבפנים ורחבים מבחוץ להודיע שכולו אור ואינו צריך לאורה. (רבינו בחיי)
- א. ארבע שעות. כתב רבינו בחיי (שמות טז כא) **בַּבֶּקֶר** שתי שעות ו**בַּבֶּקֶר** שתי שעות ומארבע שעות ואילך וחם השמש ונמס. מכאן אמרו תפילת השחר עד ארבע שעות. שהרי בוקר נקרא עד ארבע שעות. (מדרש לקח טוב)
- ב. בגדים שבישל בהם קדירה לרבו לא ימוזג בהם כוס לרבו. (שבת קיד. - יומא כג:) כך השערות האלה הם מלבוש לגוף ובגדים שנשתמש בהם בחול לא ישתמש בהם בקודש. (רבינו אפרים)
- ג. גזירת הכתוב היא דמות לכהו לעמוד על האבן בעת הדלקת והטבת המנורה. (מקדש דוד סימן כא דף נח)
- ד. דג בארמית הוא נון. מכיון שעם ישראל אמרו **זָכְרָנוּ אֶת הַדֶּגָה** (יא ה) תרגום אונקלוס דכירין אַנְתָּנָא יַת נִוְיָנָא. הנון הראשונה מרמזת שברחו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר. התורה נמשלה למים ועם ישראל ברחו ממקום חיותם אל היבשה. (כלי יקר) א"נ איתא במדרש (ב"ר צז ג) שטבע הדגים כשיורד גשם פותחים את פיהם לשתות מי גשמים למרות היותם במים. בנ"י ברחו מהר ה' וזהו ההיפך מטבע הדגים ולכן ה' הפוכה. (חת"ס) **טעם נוסף** – לרמוז שפרשה קטנה זו אין מקומה כאן, ונכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. אלא מקומה לפני נ' פרשיות קטנות. א"נ כל מעלתם של ישראל היתה בגלל שתי הנונים של נעשה ונשמע שאמרו בהר סיני, ועכשיו הם בהיפך משהיו. (מעם לועז)
- ד. דבש. (ברכות נז:)
- ה. הר ההר – כתב הבן יהודע (סוכה כה:): שמעתי מקודם כמה שנים שיש קבלה ביד העולם דנדב ואביהוא נקברו בהר ההר סמוכים למערת אהרן הכהן ע"ה.
- ו. **ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו**. (ט ב) ודרשו חז"ל **במועדו** ואפילו בשבת.
- ז. זכר לה חסד נעוריה. שלקחה כשהיה רועה עני בגלות ובורח מפני פרעה שרצה להרגו לפי שהרג איש מצרי שהיה נוגש בעבד עברי. והיא עזרה לו וכשנתעשר ונהיה מלך. והיה נאמו למי שעשתה איתו חסד וזה פירוש הפסוק **בכל ביתי נאמו הוא**. (יב ז) (הדר זקנים) א"נ איתא בגמרא א"ר חלבו לעולם יא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. (בבא מציעא נט.) לפי שהיה עני והתעשר, והעשירות באה בזכות האשה לפיכך לא גירשה.
- ח. חטא העל מטהר ע"י קרבן פסח ככתוב **משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח**. (יב כא) ואיתא במדרש (מכילתא) ר' יוסי הגלילי אומר **משכו** מעבודה זרה והידבקו במצווה. הוה אמינא ששבט לוי שלא חטאו בעגל היו פטורים מן הפסח במדבר לכן נאמר כאן על משה ושבט לוי בלשון נוכח **תעשו אתו** שאף הם חייבים ככלל ישראל (משך חכמה)
- ח. ח'נפנים. ש'קרנים. מ'ספרי לשון הרע. ל'יצנים ר"ת **השמ"ל**. איתא בגמרא – (סוטה מב. . סנהדרין קג.) אמר רבי ירמיה בר אבא: ארבע כיתות אין מקבלות פני שכניה: כת ליצים. וכת חניפים. וכת שקרים. וכת מספרי לשון הרע. וכת ליצים. דכתיב **משך ידו את לוציזים**: כת חניפים, דכתיב **כי לא לפניו חנף יבא**: כת שקרים. דכתיב **דובר שקרים לא יכון לנגד עיני**; וכת מספרי לשון הרע, דכתיב **כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורד רע**. צדיק אתה ה' לא יגור במגורד רע.
- ט. טבע הארץ הינה ירושה לנו מאבותינו. סגולת הארץ הינה מתנה מהקב"ה שהנחילנו בטובו. כגון שהארץ קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה, וכן שהארץ משולה לציב – בזמן שבניה יושבין עליה היא מתרווחת. ובזמן שאין יושבין עליה היא מתכווצת. (גיטין נז.) (תפארת יהונתן)
- י. יוכבד בעת שהתגרשה מעמרם נישאה לאליצפן בו פרנד וגולדו להם אלדד ומייד. נמצא שהם אחים של משה מן האם. אלדד ומייד **מתנבא"ים** - מ"שה ת"נוח נ"פשו ב"גו א"לקים י"הושע מ"כניס (רמ"ע מפאנו). **חצי בשרו** פירושו אם הם היו נענשים על ידך היה זה אר חצי בשרך, מ"מ חמלת עליהם ומחלת על כבודך. מרים שהיא אחותך הגמורה מן האב ומן האם כ"ש שיש לך למחול לה ולהתפלל בעדה. (משולחן גבוה)
- כ. כ"ב אלף כהנים. כתב רבינו בחיי - והתנופה הזאת היא שהיה אהרן לוחם לכל אחד ואחד מן הלויים ומגביהו מן הקרקע מעט והיה מניף אותו, וזוה נתפרסם אהרן בגבורה גדולה וכח עצום שניף את הלויים שהיו כ"ב אלף ביום אחד הוא לבדו. או היה זה בדרד נס.
- ל. לוייתו. עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לרוא באל"ף שמצאו בו כל מיני טעמים חוץ מאחד והוא טעמו של לוייתו. (בעה"ט)
- מ. מישאל ואלצפן והוא רמז בכ' **איש איש**. איתא בגמרא (סוכה כה:): דַּמְנָא: "וְהָיָה אֲנִישִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמָאִים לְנַפְשׁ אָדָם וְגו'" - אוֹתָם אֲנִישִׁים מִי הָיוּ? נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: מִיִּשְׁאֵל וְאֶלְצַפֵּן הָיוּ, שְׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּגָדֵיב וְאִבְיָהוּא. הַסִּיבָה שֶׁ-יָנִיחַ בַּלְשׁוֹן יָחִיד לַפֶּה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד טִימָא לַמֵּת מְצוּה שֶׁהֵגִיעַ לִידוֹ זֶה נִדְבָה וְהָאִבְיָהוּא, לִפִּי שִׁיחֵיד נִדְחָה לַפֶּסַח שְׁנֵי וְלֹא צִיבּוֹר. (רבי יהודה החסיד)
- מ. מילת זכרים ועבדים מעכבת מלעשות הפסח, וכתוב **וְכָל עַבְדֵּךָ לֹא יֵאָכֵל בּוֹ**. (שמות יב מח) והם לא היו נימולים ככתוב **וְכָל הָעָם הַיִּלְדִּים בְּמִדְבַר בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא מְלוּ**. (יהושע ה ה) משום הסכנה שלא נשבה להם רוח צפונית וכן משום חולשת הדרך, ושבט לוי מלו את בניהם גם במדבר וזוהי גנותם. (הרמב"ן, ר"ח פלטיאל) א"נ סברו שבכל מקום שנאמר 'ביאה' סתם היא מצוה שחיובה רק לאחר ירושה וישיבה בארץ, ומה שעשו פסח אחד במדבר היה ע"פ הדיבור, והיה זה גנות עבורם שנשתהו מלהיכנס לארץ עד ארבעים שנה מפני עון המרגלים. (תוס' ד"ה הואיל, קידושין לז:)
- נ. נהרגו עשר חור בחטא העגל. (אור החיים) והמלבי"ם פירש - לא מן הזקנים המיוחדים במעלת הנבואה רק מן אותם הזקנים אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרים, המיוחדים להנהגת העם בלבד. ורבינו בחיי פירש - כי אותן שבעים זקנים של מתן תורה מתו בתבערה כי היו ראויין לשליחות יד מסיני ולכן הוצרך לומר שיאסוף אותם מחדש. (וכן פירש רש"י)
- ס. ספרו של אדם הראשון – הראה הקב"ה למשה דור דור ודורשיו (שמו"ר מ ב) וזה הביאור בפסוק **וְהָיָה בְּכַתְּבֵיכֶם וְלֹא יֵצְאוּ הָאֱהָלָה** (יא כו) משום שהם כבר בכתובים כמי שראויים ומוכנים להיות שוטרי העם לכן היו בטוחים כי תבוא עליהם הנבואה אפילו אם יישארו בביתם. (אמרי שפר)
- ע. עצה – כתב הרע"ב **בן חמשים לעצה** (פרקי אבות ה כא) - שנאמר בלויים (במדבר ח) **וּמִן הַחַמְשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְבָּא הָעֶבֶדָה לֹא יַעֲבֹד עוֹד**. **וְשָׂרָת אֶת אֶחָיו** ומהו השירות, שיתן להם עצה. (פרדס שמאי)
- פ. פ"ה אותיות או שיש בו אזכרה (שם ה'), כגון פרשת **וַיְהִי בְּנִסּוֹעַ הָאָרוֹן** - שהוא ספר לעצמו ויש בה פ"ה אותיות. כתב הרי"ף - ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך תיבות שלימות ואפילו בכללן (בראשית לא מז) **יָגֵר שְׂהֵדוּתָא**. א"נ פרשה שאין בה שמונים וחמש אותיות אלא שיש בה אזכרות כגון (במדבר י" ל"ה) **וַיְהִי בְּנִסּוֹעַ הָאָרוֹן** מצילין אותן מפני הדליקה.
- צ. ציפורה בת יתרו, כושיית בגמטריא **יפת מראה** = 736 (רבינו בחיי, בעה"ט) לפי שהיתה נאה ונוחה במעשיה (ספרי) ואיתא במדרש כדי שלא ישלוט בה עין הרע, והרשב"ם כתב שמשה רבינו מלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח משם מלכה אחת לפיכך נקראת כושיית, כי ציפורה מדיינית היא. ועוד תשובה כי לו היתה כושיית כי כוש מבני חם הוא ומדיין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם. (וכן איתא בתרגום יהונתן) קרקע לא היה לו בארץ ישראל. ואיתא בגמרא (פסחים ח:) אמר רבי אמי: כל אדם שיש לו קרקע - עולה לרגל, ושואין לו קרקע - אין עולה לרגל. א"נ זקן היה שאינו יכול לילך ברגליו ופטור מעליה לרגל. א"נ מי שגר בחו"ל פטור מקרבן פסח, והיה גר בניצבין שזה חו"ל. (תוספות שם ד"ה מאליה מי קספו לך)
- ר. רשעים שביניהם ימותו מיד ביום הראשון ואלו שאינם רשעים כ"כ יחיו עוד כמה ימים. עד חודש ימים. וכתב האור החיים הקד' כי מצות מלך הוא לחייבם לאכול. ולצד שיש לך אדם שתשלם תאוהו באכילת בשר ביום אחד. ויש בב'. ויש בה'. ויש בי'. ויש בעשרים. ומעתה כל המבטל מאכילתו יום א' הרי זה עבר על לאו ובטל מצות עשה. רבינו בחיי פירש - לא יום אחד תאכלו ולא יומיים כפל. ולא חמשה ימים. כנגד אצבעות היד האוכליו. ולא עשרה ימים, כפל בשתי ידיו. ולא עשרים יום, כמשל האמור יאכל כל מה שיאכל באצבעות ידיו ורגליו. עד חדש ימים, עד שוב הקף הלכנה למקומו כשהיה.
- ש. שמו המשה והדם על המזבח טיהרו אותם כעין טהרת אהרן ובניו. ור"א שהלויים עמדו לשיר במחנה לוויה ושם מותר לטמא מתים להיכנס (מלבי"ם) ור"א שמשו רבינו לבדו היה משורר באותם הימים והוא נזקק לגילוח בלבד ולא לטהרה. (צפנת פענח)
- ת. ת"ק שנה – רמזו בפסוק **הַיָּד - הַיָּהּ תִּקְצַר** בתמיהה? וכי העולם שהוא מהלך ת"ק שנה **צר** לפני הקב"ה. (רבינו אפרים)
- ת. **תקמ"ו** טעמים טעמו במן. ופ'ריו **מתוק לחפי**, זה המן שירד לישראל בעין יפה והיו ישראל טועמים בו **תקמ"ו** טעמים כמנין **מתו"ק**. (ילקוט"ש ש"ה תתקפו)

מקורות / הידודן

ד. איתא בגמרא (ברכות ד): אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נ"ן באשרי, מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. והנה כאן שהתייחסותם למצוות היתה ממש להיפך מן האמת כנ"ל נרמז להם בזה הנ"ן – נפילה – ההפוך. שהפכו את תכלית התורה והמצוות לגמרי.

ד. אָחַד מְשֻׁשִׁים לְגִיהֶם. נראה לי בס"ד כל שיעורים אלו של אָחַד מְשֻׁשִׁים דנקיט הכא, אינם אָחַד מְשֻׁשִׁים אלא ודאי שיש בהם יתרון למאות ואלפים ויותר כל אחד לפי עניינו והא דנקיט בכולהו אָחַד מְשֻׁשִׁים, מפני כי בעלמא שיעור הביטולים הוא בששים, שכל דבר אסור יתבטל אָחַד מְשֻׁשִׁים וחשיב כאילו אינו כלל ועיקר, וכן הענין כאן בא ללמדנו אש המצוי פה יתבטל כוחו לגבי כח אש גִּיהֶם כמו ביטול האיסור שיתבטל אָחַד מְשֻׁשִׁים, וחשיב זה חלק האחד כאילו אינו, אבל לעולם ודאי כח אש גִּיהֶם הוא עצום ורב וגדול על כח אש המצוי אצלנו יותר ממאה אלפי פעמים, וכן הענין בשאר מינים אשר מזכיר פה, ודע כי מה שאמר שבת אָחַד מְשֻׁשִׁים לעולם הבא, לאו על עולם הנשמות קאמר, אלא על עולם הזה שאחר התחיה דקרו ליה רבותינו ז"ל גם כן בשם עולם הבא, או בשם עתיד לבא, מפני שהוא נחשב עולם חדש במזג חדש, והוא עולם שכולו שבת. (בן יהודע – ברכות נו):

ו. ת"ר הלכה זו נעלמה מבני בתירא כו'. ירושלמי אמר ר' אבין והלא אי אפשר לשני שבועות שלא יהו ארבעה עשר בשבת ולמה נעלמה הלכה מהם כדי ליתן גדולה להילל אמר ר' מנא אנה שמעית מן ר' יודן ומכל רבנין מפני מה נהגינן בב"ד שלמטה כבוד כדי שלא ירבו המחלוקות בישראל. שלשה הניחו בב"ד בעוה"ו וירשו להם חיי עוה"ב ואלו הן יונתן בן שאול ור' אלעזר בן עזריה וזקני בתירא דשדין גרמא מן שניותא ומנוני' נשיא. (תוספות ר"ד שם)

ח. ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה אע"פ שיש בידם תורה ומעשים טובים ויש להם חלק לעוה"ב אינם מקבלות פני שכינה להסתכל באספקלריא המאירה. כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים, משך יד חסדיו ואור שכינתו מהם. כת מספרי לשון הרע דכתיב לא יגורך רע, אית דאמרי משום דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון, ומסתברא לי דמגופי' דקרא שמעינן ליה דכתיב רשע וכתוב רע והיינו מספרי לשון הרע. (יד רמה – סנהדרין קג.)

ט. אף ארץ ישראל בזמן שישבו עליה, רוקח, ובזמן שאין יושבין עליה, גמזא. נראה לי בס"ד עשה הקדוש ברוך הוא כן בטבע הארץ בדרך נס להורות דארץ ישראל שייכה לישראל ובת זוגם היא ושלמה היא מעת בריאת העולם ולא יאמרו לסטים אתם שכבשתם את ארץ כנען, דהא חזינן בארץ זו ויושביה כמו טבע הצבי דהבשר הם ישראל העורר היא הארץ וכמו דהצבי אין עורו מחזיק בשרו אחר הפשט כן ארץ זו שהיא העור אינה מחזקת את הבשר שהם ישראל אחר שהופשטה ונפרדה מהם. ובוזה יובן מנפך הארץ זמרת שמענו (ישעיה כד, טז) כנף לשון קיבוץ כמו כנוף ואתו כולי עלמא (עבודה זרה יט): והיינו מן פנוף וקבוץ הארץ שנתכוננה בזמן החרבן זמרת שמענו לשון הבנה והיינו כי בזה נעשה דמיון הצבי לצדיק הוא זרע ישראל שאין עורו שהיא הארץ מחזיק את הבשר שהוא זרע אחר שהופשט ממנו. (בן יהודע – גיטין נו.)

י. אלדו ומידד, אמרו על פסוק "וישאר שני אנשים במחנה" תרגום יונתן: ואשתיירו תרין גוברין במשירתא... בנוי דאליצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי בזמן דפטרה עמרם ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה וכו'. וקשה איך עמרם חסידא הוא אחד מארבעה שמתו בעטיו של נחש היאך החזיר גרושתו אחרי שהלכה והיתה לאיש אחר. ואין לומר דקודם מתן תורה הוה, והלא האבות שמרו התורה. עוד קשה הלא מעוברת היתה יוכבד ממש רבינו ע"ה שלשה חדשים כשהחזירה עמרם, ואיך ביני וביני נולדו אלדד ומידד. וגם בפרק קמא דחגיגה ג' א' הנהו תרי אילמי דהוו בשבבותיה דרבי, בני ברתיא דרבי יוחנן בן גודגא וכו' ואשתכח דהוו גמירי וכו'. וסוד הענין אלו תרי אחין אלדד ומידד ולידתן היתה אז בדמעה מנשואין הנז', והם בסוד דמעת העשוקים מאחר דגט לא היה בלב שלם, על כן נולדו אלמים. גם לסבה אחרת היו אלמים, כי פרשו נבואתן שלא ברשות, דלא כתיב לאמר. והקב"ה הראה להם נבואתם מתנבא"ים – מ"שה ת"נוה נ"פשו ב"ג א"לקיים י"הושע מ"כניס, והיו צריכין להעלים הנבואה עד שיאמר ויונתן להם רשות לגלות... ולכן גם להיותם מהעשוקים כנזכר לעיל משגלו מה שלא הורשה להן, בחזרם עתה בעולם לקו בלשונם, אילולא תפילתו של רבי ונתרפאו ונחה עליהם רוח ה' בהיותם מלומדי מלחמה של תורה ומרפא לשון עץ חיים... וגם לא היה נחשב לעון לא לעמרם ולא ליוכבד ולא לאליצפן, כי גבהו דרכי ה' ומאתו יבאו דברים עתיקים. והענין איך חזרה עמרם הוא כמו שחזר ולקח דוד מיכל אחר שהיתה עם פלטיאל, כי בשנתן לה דוד גט מסר מודעא כי גט מוטעה היה... וגם לאליצפן לא נחשב לעון על היות קודם מתן תורה ואחריהן גזרו על ביטול המודעא. (הרמ"ע מפאנו – גלגולי נשמות ט)

ק. מה הטעם שמי שיש לו קרקע עולה לרגל ומי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. לפי בריגל יש עליה לנפשות ישראל וצריך כל אחד לבטל עצמו ומאודו להדבק באור פני מלך חיים וקרקע נקראת בתורה הקדושה אחוזה – שאדם אחוז בה ולכן צריך לעשות פעולה פשוטה לעלות למקום הקודש ולעזוב כל הונו ויתרחק מהם, ועל ידי זה יוכל להגיע להעליה ששייכת לו. ומי שאין לו קרקע יוכל בביתו גם כן להבטל ולהרגיש מהארת החג. (שפתי צדיק בשם החידושי הרי"ם).

ב"שם משמואל" (פרשת בלק) ביאר בשם אביו הגה"ק האבני נזר' על הפסוק פי הפיתני זה שלש רגלים. (במדבר כב כח). שאמרו במדרש "רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים". שיש להבין למה רמזה לו דווקא במצווה זו. וביאר שהמצווה הזאת של עליה לרגל היא היפוך מהות אומות העולם הרשעים ככלעם וכדומה כי אף שרוצים גם כן קרבת אלקות, מכל מקום אינם רוצים להניח מעשיהם המכוערים וישראל הם היפוך זה. וזה מורה מצוות עולי רגלים שהפקיר כל אחד ואחד הונו ורכושו ועלה לירושלים ליראות פני השכינה וזה הוא עיקר מצוות עליית רגלים. ועל כן כל מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. והיינו שטעם הדבר הוא הפקר כל הנכסים, וזה אינו שייך במי שאין לו נכסים.

וה'פרדס יוסף' כתב – מי שאין לו קרקע, אין הוכחה שכוונתו לשמים שאין ירא שיקחו ויגזלו ממנו בביתו דהא אין לו כלום ומשום הכי פטור מראה וקרבת פסח. רק מי שיש לו קרקע והולך לדרך רחוק לירושלים ובביתו הכל הפקר, ראה שמבטל עצמו לגמרי לעבודת הבורא ומוכח דכוונתו לשם שמים במצוות ראה וקרבת פסח.

כתב המשנה למלך (הל' קרבן פסח פ"א ה"א): "כל הני דתנן בפ"ק דחגיגה דפטורים מראה והביאם רבינו לקמן פ"ב מהל' חגיגה נראה דחייבים בקרבן פסח דהא מיעוטא דהנהו בראיה כתיבי ולא ילפינן פסח מראה. וזהו שסתם רבינו וחייב הכל. אך ראיתי להתוס' בפ"ק דפסחים (דף ג') ד"ה מאליה שכתבו ור"י בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראה ע"כ. ולא ידעתי הא היכא רמיזא דהני פטורי מפסח ובגמרא לא פטרו זקן מפסח אלא כשאינו יכול לאכול כזית. ולא ידעתי אי אליבא דתוס' לגמרי ילפינן פסח מראה, אלא דזה לא יתכן דהא נשים פטורות מראה וחייבים בפסח. ואם נאמר דהני דוקא דכתבו התוס' ילפינן מראה לא ידעתי מנא להו. עוד ראיתי לתוס' שם שכתבו א"נ נציבין חו"ל היא כו'. ולא ידעתי מה הועיל היותו חו"ל דאי לפוטרו מפסח ראשון כל שהיה רחוק ט"ו מיל פטור, ואי ט"ל דמי שדר בחו"ל פטור לגמרי אף מפסח שני זה לא ידעתי היכא איתיה ואף במצוות ראה לא ראיתי שיפטרו למי בחו"ל. סוף דבר שדברי התוס' מתחלתם עד סופם צריכים אצלי לתמוד.

מה הטעם שלא היה לר' יהודה בן בתירא קרקע בארץ ישראל. איתא בגמרא (סנהדרין צב): ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: לא זו בלבד שלא היה הדבר משל, אלא אף אותם מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. עמד ר' יהודה בן בתירא על רגליו ואמר: אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם. אמר רב: אלו בני אפרים שזמנו לקץ של הגאולה מגלות מצרים וטעו בחשבון ויצאו לפני הזמן המיועד ונהרגו. לפי זה יוצא שרבי יהודה בן בתירא לא היה בחלוקת הארץ לשבטים לפיכך לא היה לו קרקע בארץ ישראל.

צ. כיוצא בו אתה אומר (עמוס ט ז) הלא ככני כשנים אתם לי בני ישראל. וכי כושים היו? אלא כושי משונה בעורו – אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם. כיוצא בו אתה אומר (תהלים א ז) שגיון לדוד אשר שר ליהנה על דברי כוש בן ימיני. וכי כושי היה? אלא מה כושי משונה בעורו, אף שאול משונה במראו, שנאמר (שמואל א ט ב) משקמו נמלה גבה מפל העם. כיוצא בו אתה אומר (ירמיה לח ז) וישמע עבד מלך הפושי איש סרים. וכי כושי היה? אלא מה כושי משונה בעורו, כך היה ברוך בן נריה משונה במעשיו יותר מכל בני פלטרין של מלך. (ספרי)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת

התשובות אינם להלכה למעשה

לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

לקבלת העלון במייל נא לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com

הערות והארות יתקבלו בברכה